

POSTANOWIENIE

16 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący)

SSN Beata Janiszewska (sprawozdawca)

SSN Kamil Zaradkiewicz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 16 listopada 2023 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej M. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością
w K. (poprzednio F. Spółka jawna z siedzibą w K.)
od postanowienia Sądu Okręgowego w Krakowie
z 2 lutego 2017 r., II Ca 2448/16,
w sprawie z wniosku M. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością
w K. (poprzednio F. Spółka jawna z siedzibą w K.)
z udziałem A.B., K. B., J. C., M.C., K. D., E.F., Gminy Miejskiej Kraków, T. I., J. J.,
D.K., K. K., J.K., M.L., T. L., J.L., M.M., K.M., P. P., G. spółki z ograniczoną
odpowiedzialnością w K., K. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w K., P.R.,
K.S., M.S., B.S., Skarbu Państwa-Prezydenta Miasta Krakowa, Spółdzielni
Mieszkaniowej K. w K., M.S.1, K. U., M.U., M. W., Wspólnoty Mieszkaniowej przy
ul. M. w K., M.S.2, P. J., A.J.
o ustanowienie drogi koniecznej,

**uchyla zaskarżone postanowienie, znosi postępowanie
począwszy od rozprawy Sądu Okręgowego w Krakowie w dniu
2 lutego 2017 r. i przekazuje sprawę temu Sądowi do ponownego
rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

[ms]

UZASADNIENIE

Wnioskodawczyni M. sp. z o.o. w K. (uprzednio działająca jako F. sp. j. w K., wcześniej F. sp. z o.o. spółka komandytowa w K., a przed Sądem drugiej instancji F. sp. z o.o. spółka komandytowo-akcyjna w K.) wniosła o ustanowienie służebności drogi koniecznej na bliżej określonej nieruchomości na rzecz każdorazowego właściciela innej, należącej do wnioskodawczyni nieruchomości.

Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy w Krakowie, w postępowaniu prowadzonym z udziałem ponad trzydziestu uczestników, w tym: K.D., K. sp. z o.o. w K., Wspólnoty Mieszkaniowej przy ul. M. w K., Gminy Miejskiej Kraków oraz Skarbu Państwa – Prezydenta Miasta Krakowa, uwzględnił wniosek.

Na skutek apelacji uczestniczek K. sp. z o.o. w K. oraz Wspólnoty Mieszkaniowej przy ul. M. w K. Sąd Okręgowy w Krakowie zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że oddalił wniosek. Podzielił przy tym w części ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji oraz uzupełnił je, stwierdzając, że w sprawie nie wykazano, by należąca do wnioskodawczyni nieruchomość nie posiadała odpowiedniego dostępu do drogi publicznej. W komparycji orzeczeń Sądów obu instancji wskazano jako uczestniczkę postępowania m.in. podmiot oznaczony jako G. sp. z o.o. w K. (numer Krajowego Rejestru Sądowego: [...]).

Przytoczenie ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd drugiej instancji oraz dokonanej przezeń oceny prawnej tych ustaleń nie jest obecnie niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy z przyczyn, które zostaną opisane w dalszej części uzasadnienia.

Wnioskodawczyni wniosła skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego, zarzucając naruszenie art. 145 § 1, 2 i 3 k.c.

W odpowiedziach na skargę kasacyjną uczestnicy Skarb Państwa – Prezydent Miasta Krakowa, Gmina Miejska Kraków oraz K. sp. z o.o. w K. wnieśli o oddalenie skargi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna wnioskodawczyni okazała się zasadna o tyle, że konieczne było uchylenie zaskarżonego postanowienia, choć z przyczyn niewskazanych w treści skargi. Postępowanie przed Sądem drugiej instancji było bowiem, poczynawszy od 9 stycznia 2017 r., dotknięte nieważnością.

Wstępnie należy przypomnieć, że zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania. Ustanowiony w art. 398¹³ § 2 k.p.c. zakaz powołania nowych faktów i dowodów, podobnie jak zwiążanie Sądu Najwyższego ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, nie dotyczą okoliczności związanych z nieważnością postępowania. Nieważność taka, jako najdalej idąca wada postępowania cywilnego, powinna być bowiem eliminowana z urzędu zawsze wtedy, gdy jest to możliwe. Z tej przyczyny w każdym przypadku, w którym zachodzi podejrzenie nieważności postępowania, Sąd Najwyższy ma obowiązek przeprowadzenia odpowiednich dowodów i poczynienia niezbędnych ustaleń (zob. wyroki SN z 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, i z 3 lipca 2019 r., II CSK 323/18, a także postanowienie SN z 4 lipca 2013 r., I CSK 647/12).

W związku z powyższym Sąd Najwyższy wskazuje, że z urzędu powziął wiedzę, iż uczestnik postępowania K.D. zmarł 9 stycznia 2017 r., to jest w toku postępowania przed Sądem drugiej instancji. Prowadzenie postępowania z udziałem osoby zmarłej, a zatem nieposiadającej zdolności sądowej, jest tymczasem objęte hipotezą normy wywodzonej z art. 379 pkt 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Okoliczność ta przesądza o konieczności uchylenia zaskarżonego postanowienia i zniesienia postępowania przed Sądem Okręgowym poczynawszy od rozprawy w dniu 2 lutego 2017 r.

Nieważność postępowania musi być wzięta pod uwagę z urzędu – także mimo to, iż Sąd Okręgowy w Krakowie, wskutek niezawiadomienia o śmierci uczestnika, nie miał wiedzy o tym fakcie i kontynuował postępowanie apelacyjne, a dokumenty pozwalające na stwierdzenie tej okoliczności nie znajdowały się w aktach sprawy w dacie wydania zaskarżonego orzeczenia. Przyczyny nieważności postępowania wymienione w art. 379 k.p.c. mają bowiem charakter

obiektywny, a ich wystąpienie powoduje konieczność podjęcia adekwatnych czynności, także gdy stan nieważności nie jest wynikiem uchybień sądu lub stron (uczestników) postępowania.

Na marginesie należy zwrócić uwagę Sądu drugiej instancji, że podmiot oznaczony jako G. sp. z o.o. w K. – od początku traktowany jako uczestnik postępowania – nie istnieje i nie istniał już w dacie złożenia przez skarżącego wniosku inicjującego postępowanie (7 września 2010 r.). Z Krajowego Rejestru Sądowego wynika bowiem, że postanowienie w przedmiocie wykreślenia tego podmiotu z rejestru uprawomocniło się 7 września 2009 r. Spółka ta została bowiem przekształcona w podmiot o nazwie H. sp. j. w K. (nr KRS: [...]), wykreślony następnie z Rejestru w związku z jego rozwiązaniem (postanowienie w tym przedmiocie uprawomocniło się 18 stycznia 2012 r.).

W ocenie Sądu Najwyższego okoliczność ta – odmiennie niż w przypadku opisanym powyżej – nie doprowadziła jednak do nieważności postępowania. Zamieszczenie w komparycji orzeczenia podmiotu nieistniejącego w ogóle od początku postępowania, choć nieprawidłowe, nie stanowi bowiem przypadku prowadzenia postępowania z udziałem uczestnika, o którym mowa w art. 379 pkt 2 w zw. z 13 § 2 k.p.c. Okoliczność ta mogłaby ewentualnie doprowadzić do nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji w razie pozbawienia następcy prawnego wykreślonego podmiotu możliwości obrony jego praw (art. 379 pkt 5 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), jednak kwestia ta, jako niedotycząca postępowania przed Sądem drugiej instancji, nie jest objęta kognicją Sądu Najwyższego.

W okolicznościach niniejszej sprawy następczyni prawna (tj. H. sp. j. w K.) spółki nieprawidłowo wskazanej w komparycjach postanowień Sądów obu instancji (tj. G. sp. z o.o. w K.) została wykreślona z KRS w toku postępowania przed Sądem Rejonowym. Wprawdzie aktualnie przyjmuje się, że następcą prawnym (z punktu widzenia prawa materialnego, a w konsekwencji także procesowego) podmiotu wykreślonego z KRS może być Skarb Państwa (zob. wyrok SN z 17 lutego 2022 r., II CSKP 368/22), jednak *in casu* nie ma to istotnego znaczenia, gdyż z publicznie dostępnych rejestrów wynika, iż H. sp. j. w K. zbyła nieruchomość na rzecz jednego

z uczestników postępowania w 2011 r., a zatem przed wykreśleniem jej z KRS w związku z likwidacją.

Jedynie ubocznie, mając na względzie sprawność postępowania, Sąd Najwyższy sygnalizuje konieczność ponownej weryfikacji kręgu uczestników postępowania. Zasadnicza część osób posiadających w sprawie status osoby zainteresowanej (art. 510 § 1 zd. 1 k.p.c.) wywodzi ten status z faktu bycia współwłaścicielem nieruchomości wspólnej, której obciążenia dotyczył wniosek o ustanowienie służebności drogi koniecznej. Wniosek ten złożono przeszło trzynaście lat temu. Już pobieżna analiza ksiąg wieczystych relewantnych lokali prowadzi do wniosku, że – także w toku postępowania przed Sądem drugiej instancji – doszło do przypadków zmian własnościowych, co zasadniczo powinno spotkać się z reakcją, o której mowa w art. 510 § 2 zd. 1 k.p.c.

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 13 § 2 w zw. z art. 398²¹ w zw. z art. 379 pkt 2 i art. 386 § 2 k.p.c., należało więc uchylić postanowienie Sądu Okręgowego w Krakowie z 2 lutego 2017 r., znieść postępowanie przed tym Sądem poczynwszy od dnia 2 lutego 2017 r. i przekazać sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

(J.T.)

[ał]